

6. Teorie spotřebitelské volby

Seminář odpovídá kap. 21 v Mankiw. Cílem je 1) porozumět tomu, jak se domácnosti rozhodují, 2) jak reagují na změny cen a změnu svého důchodu a 3) jak s jejich rozhodováním souvisí poptávka po spotřebních statcích a nabídka výrobních faktorů.

Základní pojmy a koncepty

1. Definujte pojem *rozpočtová množina* a *rozpočtová linie*. Jaký je mezi nimi vztah?
2. Definujte pojmy *preference*, *užitok* a *indiferenční křivka*. Jaký je mezi nimi vztah?
3. Definujte pojem *optimum spotřebitele*.
4. Vysvětlete, co je *axiom úplnosti srovnání*. Platí vždy? Co z něho plyne?
5. Vysvětlete, co je *axiom tranzitivity*. Platí vždy? Co z něho plyne?
6. Vysvětlete, co je *axiom nenasycenosti*. Platí vždy? Co z něho plyne?
7. Vysvětlete, co je *axiom rozmanitosti*. Platí vždy? Co z něho plyne?
8. Definujte pojem *mezní míra substituce* (ve spotřebě). Co tato veličina říká? Jak souvisí s užítkem a indiferenčními křivkami?

Preference, rozpočet a optimum

9. Jaké vlastnosti splňují „klasické“ indiferenční křivky – takové, jaké uvádí Mankiw?
10. Nakreslete indiferenční křivky (jejich tvar a ve kterém směru se zlepšují) pro následující netypické případy.
 - (a) barvoslepý se rozhoduje mezi červenými a zelenými tužkami (kde je optimum spotřebitele?)
 - (b) zdravý člověk se rozhoduje mezi levými a pravými botami
 - (c) milovník čokolády se rozhoduje mezi čokoládou a sochami; čokoládu miluje, sochy mu nic neříkají (kde je optimum spotřebitele?)
 - (d) astmatik v hospodě: rozhoduje se mezi jídlem a kouřem, kouř nesnáší
 - (e) investor se rozhoduje mezi rizikem a výnosem
 - (f) Pepa se na večírku rozhoduje mezi pivem a chlebičky (kde je optimum spotřebitele?)

(g) míchání různých alkoholů na večírku (kde je optimum spotřebitele?)

11. Nakreslete následující atypická rozpočt. omezení:
 - (a) důchod je 1 000 Kč, statek X stojí 10 Kč, statek Y stojí 20 Kč; statek X je však na příděl: dostanu max. 50 kusů
 - (b) důchod je 1 000 Kč, statek X stojí 10 Kč, statek Y stojí 20 Kč; nakupování však zabírá čas: sehnání jednoho statku X stojí 20 minut, statku Y 10 minut, celkově mám na nakupování 1 000 minut
 - (c) na statek X je množstevní sleva: když koupím víc než 50 kusů X, stojí 1) každý kus X nad 50 kusů polovinu, nebo 2) stojí každý kus X polovinu
12. Lidé ve městě mají obvykle jiné důchody i preference. Přesto má většina z nich stejnou mezní míru substituce ve spotřebě. Jak je to možné? A jakou spotřebu mají lidé, jejichž MRS se liší od ostatních?
13. Josefka kupuje pouze kávu a bábovku. Chladné počasí v Brazílii zvýšilo cenu kávu.
 - (a) Jak se změnil její rozpočtový omezení?
 - (b) Jak se změnil její spotřeba, pokud je substituční efekt u bábovky silnější než důchodový?
 - (c) Jak se změnil její spotřeba, pokud je důchodový efekt u bábovky silnější než substituční?
14. Porovnejte dva následující páry statků: 1) Coca Cola × Pepsi, 2) lyže a lyžařské vázání. Ve kterém případě budou indiferenční křivky více zahnuté směrem k počátku os? Ve kterém případě bude spotřebitel reagovat citlivěji na změnu relativní ceny obou statků?
15. Pepa spotřebovává pouze sýr a slané tyčinky.
 - (a) Mohou pro něj být sýr a slané tyčinky naráz podřadným statkem?
 - (b) Předpokládejme, že sýr je pro Pepu normálním statkem, zatímco tyčinky jsou statkem podřadným. Jak se jeho spotřeba změní, když cena sýra klesne?
16. Josef kupuje jen mléko a koláče.
 - (a) Josef vydělává 2 000 Kč, cena mléka je 10 Kč za litr a cena koláčů 20 Kč za balení. Nakreslete jeho rozpočtový omezení.
 - (b) Jak se Josefovo rozpočtový omezení, indiferenční křivky a spotřeba změní, když cena mléka stoupne na 20 Kč za litr?

(c) Jak se Josefovo rozpočtové omezení, indifferenční křivky a spotřeba změní, když jeho příjem stoupne na 4 000 Kč?

(d) Jak se Josefovo rozpočtové omezení, indifferenční křivky a spotřeba změní, když všechny ceny i jeho důchod stoupnou o 10 % oproti bodu (a)?

17. S použitím modelu rozhodování vysvětlíte, zda má člověk vyšší užitek ze sociální dávky, kterou dostane formou peněz, nebo formou poukázky na konkrétní věc (jídlo, bydlení apod.). Co to říká o tom, zda má člověk větší užitek z narozeninového daru ve formě věci nebo ve formě peněz?

18. Uvažujte užitkovou funkci $U = x \cdot y$, která přiřadí každému spotřebnímu koší (x, y) , kde x je spotřebované množství statku X a y je statku Y , reálné číslo tak, aby více preferovaný koš dostal vyšší číslo než méně preferovaný a dva stejně preferované koše dostaly stejná čísla. (Na vlastní hodnotě nezáleží, záleží pouze na pořadí košů.) Jaká bude optimální spotřeba domácnosti, pokud cena statku X je P_x , cena statku Y je P_y a důchod spotřebitele je M ? Odvoďte křivku poptávky po statku X a po statku Y . Jaká je cenová elasticita těchto poptávek?

19. Co by se muselo stát, aby byla křivka poptávky rostoucí? Jaké vlastnosti musí takový statek mít? Je to realistická situace?

20. Ekonom George Stigler napsal, že „pokud spotřebitel nekupuje méně určitého statku, když jeho důchod vzroste, pak ho jistě kupuje méně, když cena toho statku vzroste.“ Vysvětlíte, proč.

Nabídka práce

21. Sára je vzhůru 100 hodin týdně. Odvoďte její křivku nabídky práce. Ukažte, za jakých okolností bude nabídka rostoucí a za jakých klesající.

22. Nakreslete své rozpočtové omezení, které určí, kolik budete pracovat, pro dvě situace: 1) bez daně z příjmu, 2) s daní z příjmu ve výši 50 %. Motivuje vás taková daň pracovat více, méně či stejně?

23. Karel se rozhoduje mezi volným časem a spotřebou. Předpokládejme, že mzdová sazba vzroste. Může se stát, že Karlova spotřeba klesne? Je to realistické?

24. Jaký účinek by mělo na nabídku práce průměrného člověka následující politika: vláda zvýší sociální dávky (paušální transfer); aby je mohla financovat, zvýší zároveň i daňovou sazbu tak, aby získala právě dost peněz na vyplacení dávky.

25. Řekněme, že vláda chce snížit částku, kterou domácnosti zaplatí na daních. Zvažuje dvě opatření: 1) sníží procentní daňovou sazbu, 2) zvýší odečitatelné položky. Jaký dopad budou mít tyto dvě politiky na nabídku práce? (Není třeba kreslit, stačí úvaha.)

26. Sociální systém obvykle funguje tak, že nejvyšší částku dostává ten, kdo nemá žádný příjem. Jak příjem rodiny roste, dávky klesají, obvykle skokově – při dosažení určité úrovně důchodu dávky skokově klesnou; od určité úrovně důchodu nemá rodina žádný příjem. Nakreslete rozpočtové omezení rodiny pro případ, kdy by sociální systém neexistoval, a pro případ, kdy existuje. Ukažte, jak sociální systém může snížit počet hodin, které rodina pracuje. Ukažte, jak ovlivňuje blahobyt rodiny.

27. Uvažte rozhodnutí rodičů, kolik mít dětí. Předpokládejme, že pár má za život 200 000 hodin, které buď pracuje, nebo vychovává děti. Mzdová sazba je 200 Kč za hodinu, výchova jednoho dítěte vezme 20 000 hodin.

(a) Nakreslete rozpočtové omezení, které zobrazí trade-off mezi celoživotní spotřebou a počtem dětí (ignorujte, že děti musejí být celočíselné). Nakreslete indifferenční křivky a optimální volbu.

(b) Jak se změní rozhodnutí mít děti, když se mzdová sazba zvýší na 240 Kč za hodinu? Rozložte na důchodový a substituční efekt.

(c) Pozorujeme, že jak společnosti bohatnou, lidé mají typicky méně dětí. Je to konzistentní s naším modelem?

Intertemporální volba a nabídka úspor

28. Představte si Martina, který žije pouze dvě období (letos a příště) a spotřebovává pouze pivo. Martinův letošní příjem je 100 tisíc Kč, příští je 200 tisíc Kč. Letošní cena piva je 10 Kč za půllitr, příští 20 Kč za půllitr. Nominální úroková sazba je 20 %.

(a) Nakreslete Martinovo reálné rozpočtové omezení (v pivech).

(b) Nakreslete jeho preference tak, aby Martin letos spořil. Jaký bude jeho důchodový a substituční efekt, pokud se úroková sazba zvýší?

(c) Nakreslete jeho preference tak, aby Martin si letos vypůjčoval. Jaký bude jeho důchodový a substituční efekt, pokud se úroková sazba zvýší?

(d) Jaký dopad na jeho spotřebu a úspory by mělo, kdyby jeho budoucí důchod vzrostl na 300 tisíc Kč, ale jeho současný důchod by se nezměnil? Mohl by víc spotřebovat i nyní? Je to pravděpodobné?

29. Josefův život je rozdělen na dvě období: mládí a stáří. V mládí vydělává a spořil, ve stáří z úspor žije. Josefovy preference mají zvláštní tvar: jeho celoživotní užitek záleží na nejnižší úrovni spotřeby v jeho životě. Nakreslete jeho rozpočtové omezení, indifferenční křivky a optimum. Jak se jeho optimální spotřeba a úspory změní, pokud úroková míra z úspor klesne?